

Προτείνοντας σε μαθητές να επεξεργαστούν ανά πίνακα του αρχείου pptx “Τα κίτρινα στάχνα» και να διαμορφώσουν ένα κειμενάκι με βάση λέξεις και φράσεις-κλειδιά που τους δόθηκαν ως εξής:

BAN ΓΚΟΓΚ

- 1) **Πορτρέτο του καλλιτέχνη.** Η θέση του στην ιστορία της ζωγραφικής. Αναφορές στην αντίθεση προσωπική «αποτυχία» - μεταθανάτια αναγνώριση.
- 2) **Το σταροχώραφο και τα κυπαρίσσια.** Ο μύθος του. Ισχύει ότι το έργο του γοητεύει ακόμα και ανθρώπους άσχετους με τη ζωγραφική; Το σχολικό βιβλίο – Ένα διήγημα του Ντέιβιντ Μορέλ: «Η αγωνία με πορτοκαλί, η τρέλα με μπλε».
- 3) **Παιδική φωτογραφία.** Λίγα στοιχεία οικογενειακής ιστορίας. Ένα μωρό αντικατάστασης.
- 4) **Μάνα και κόρη.** Τα πρώτα σκίτσα, η πρώτη ερωτική απογοήτευση.
- 5) **Λύπη (η Σιεν).** Η σχέση του με τις γυναίκες. Μια ερωτική ιστορία ταιριαστή με τις κοινωνικοπολιτικές θέσεις του. Και καθοριστική για την υπόλοιπη ζωή - τέχνη του.
- 6) **Οι Πατατοφάγοι.** Στο Μπορινάζ. Ένας απόστολος του Χριστού. Καταθλιπτικοί χωρικοί – όχι λυρικά βουκολικά τοπία.
- 7) **Τεο Βαν Γκογκ.** Ο αγαπημένος αδελφός. Ο ρόλος του στην τέχνη του και η αλληλογραφία τους.
- 8) **Ο μπαρμπα-Ταγκύ.** Παρίσι –ιμπρεσιονισμός –γνωριμία με άλλους ομότεχνους – ένας κομμουνάρος προμηθευτής καλλιτεχνών – το όραμα μιας κοινότητας αρτιζάνων – Τι σχέση έχει ο Λάτσης;
- 9) **Το δωμάτιο του καλλιτέχνη στην Αρλ.** Πυρετική εργασία –ολοκλήρωση του ταλέντου του –οικονομική αποτυχία – Αναφορές στην τεχνική του.
- 10) **Ηλιοτρόπια.** Το αριστούργημα. Η τεχνική ιμπάστο.
- 11) **Πορτρέτο του Ζοζέφ Ρουλέν.** Ένας ταχυδρομικός σαν πατριάρχης ή ναύαρχος. Μια πόλη αφιλόξενη για τον παράξενο Ολλανδό.
- 12) **Το κόκκινο αμπέλι.** Το μοναδικό έργο που πούλησε στη ζωή του.
- 13) **Έναστρη Νύχτα.** Η κορύφωση μιας μεγαλοφυΐας.
- 14) **Πορτρέτο του καλλιτέχνη με κομμένο αυτί.** Ο Γκογκέν. Ο αυτοτραυματισμός του.
- 15) **Το θεραπευτήριο στην Αρλ.** Σχέση ψυχολογικής διαταραχής και δημιουργικότητας.
- 16) **Σταροχώραφο με κοράκια.** Το τελευταίο έργο του. Αυτός ο πίνακας είναι ο θάνατος. Ή μήπως όχι;
- 17) **Ένας πίνακας στο Ερμιτάζ.**

(Και να τι προέκυψε με λίγη βοήθεια από την καθηγήτρια):

BAN ΓΚΟΓΚ

1) Πορτρέτο του καλλιτέχνη. Ο μεγαλύτερος ζωγράφος του 19ου αιώνα το μόνο που βίωνε σε όλη τη ζωή του ήταν η αποτυχία. Αποτυχία στα επαγγέλματα τα οποία κατά καιρούς καταπιάστηκε, στις σχέσεις με την οικογένειά και τους φίλους του, στον έρωτα, στα ιδανικά που υπηρέτησε. Η ιδιοφυΐα του αναγνωρίστηκε μετά θάνατον εμπλουτίζοντας τη σύγχρονη μυθολογία με ένα αυθεντικό τραγικό ήρωα. Υπέγραφε με το μικρό του

όνομα ως ένδειξη ταπείνωσης και αδιαφορίας για οποιονδήποτε ναρκισσισμό, συνήθεια που έχουν υιοθετήσει κι άλλοι καλλιτέχνες μετά από αυτόν. Όλα αυτά έχουν δώσει αφορμή για κάμποσα μελό, εντούτοις ο ίδιος δεν ήταν μελοδραματικός. Είχε αρχές, εργαζόταν μεθοδικά, ήταν βαθυστόχαστος.

2) **Το σταροχώραφο και τα κυπαρίσσια.** Θα μιλήσουμε για την μανία του Βαν Γκογκ, αλλά πρώτα θα εντοπίσουμε την μανία για τον Βαν Γκογκ η οποία μετά τον θάνατό του κατέλαβε ειδικούς και κοινό, ζωγράφους και εμπόρους. Σε αυτό μπορεί να έπαιξε ρόλο ο μύθος του. Αλλά εδώ έχουμε κάτι άλλο, εξακριβωμένο, αν και δύσκολο να εξηγηθεί: Ακόμα και άνθρωποι που δεν έχουν καμιά σχέση με την τέχνη, γοητεύονται παράξενα από το έργο του ολλανδού ζωγράφου. Ας πάρουμε, για παράδειγμα, τις πινελιές στο στοροχώραφο: Στο προηγούμενο σχολικό βιβλίο Ιστορίας Γ΄ Γυμνασίου, διαβάσαμε το σχόλιο: «Με πηχτές, αδρές πινελιές ο ζωγράφος εκφράζει τα πάθη της ανθρώπινης ψυχής». Ας μείνουμε λίγο σιωπηλοί μπροστά του: Ισχύει; Δε καταλήγουμε σε ομόφωνη απόφαση. Το σίγουρο είναι πως αυτός ο άνθρωπος μπόρεσε να ζωγραφίσει τον άνεμο.

3) **Παιδική φωτογραφία.** Λίγα στοιχεία οικογενειακής ιστορίας: Στις 30 Μαρτίου 1853, η κυρία Άννα Κορνέλια Καρμπέντους, σύζυγος του πάστορα Θεοντόρου Βαν Γκογκ αισθάνεται έντρομη τις ωδίνες του τοκετού. Έναν χρόνο πριν είχε γεννήσει τον πρωτότοκο, ο οποίος πέθανε αμέσως. Το καινούριο και απρόσμενο μωρό επιβιώνει και αποκτά το όνομα του νεκρού αδελφού: Βίνσεντ - Βίλεμ. Παπαδοπαίδι λοιπόν και ταυτοχρόνως από τη γέννησή του φορτωμένος με την επίγνωση πως είναι ένα μωρό αντικατάστασης, ένα παιδί για το οποίο δεν δημιουργήθηκε θέση στην οικογένεια για αυτό τον ίδιο, αλλά για καλύψει τη θέση ενός νεκρού. Δεν χρειάζονται επαγγελματίες ψυχολόγοι για να εξηγήσουν την μοναχική, απομονωμένη παιδική του ηλικία.

4) **Μάνα και κόρη.** Με το τέλος των σπουδών του εργάζεται ως υπάλληλος σε μια επιχείρηση έργων τέχνης και πηγαίνει αντιπρόσωπος στο Λονδίνο. Αυτοδίδακτος, πειραματίζεται σε μια σειρά σκίτσα, τα πρώτα στάδια διαμόρφωσης του ταλέντου του. Η αθλιότητα των κατοίκων του Ιστ Εντ τον καιρό της Βιομηχανικής Επανάστασης τον επηρεάζει βαθιά, διαμορφώνοντας τις κοινωνικές πεποιθήσεις του. Μένει στο σπίτι μιας χήρας πάστορα, ερωτεύεται την κόρη της και τη ζητά σε γάμο για να εισπράξει την πρώτη από μια σειρά απορρίψεις οι οποίες θα τον ακολουθούν σε όλη τη ζωή του.

5) **Λύπη (η Σιεν).** Ο πίνακας αυτός ονομάζεται «Λύπη». Το μοντέλο του πίνακα είναι μια έγκυος ιερόδουλος, η Χριστίνα Χόορνικ την οποία γνώρισε στη Χάγη. Η γυμνή Σιεν με το ταλαιπωρημένο από τις στερήσεις σώμα

παραπέμπει στο έργο «Μελαγχολία» του Ντύρερ. Του ποζάρει κι αυτός από ευγνωμοσύνη θέλει να την παντρευτεί, και να δώσει έναν πατέρα στο παιδί της. Έπειτα από λίγο καιρό συγκατοίκησης, η Σιεν γεννά κι άλλο παιδί. Μια ερωτική ιστορία ταιριαστή με τις κοινωνικοπολιτικές του πεποιθήσεις. «Πώς γίνεται να υπάρχουν στον κόσμο γυναίκες μόνες και βασανισμένες!» λέει στο αδελφό του. Την άνοιξη του 1883 ο Βενσάν φαίνεται να αγγίζει το όνειρό του: Έχει σπίτι, οικογένεια και ατελιέ. Περιγράφει την ευτυχία του στην αλληλογραφία με τον αδελφό του, αλλά για την οικογένεια του πάστορα, αυτή η «σκανδαλώδης» συγκατοίκηση με μια γυναίκα ελευθερίων ηθών, πάει πολύ. Κάνουν ενέργειες για να τον θέσουν υπό κηδεμονία και τελικά καταφέρνουν να τον απομακρύνουν από την Σιέν. Αλλά το κόστος είναι βαρύ. Οι παροξυσμοί και οι ενδείξεις συναισθηματικής ανισορροπίας που είχε κατά καιρούς παρουσιάσει, πυκνώνουν. Ο χωρισμός αυτός στάθηκε καθοριστικός για την υπόλοιπη ζωή - και την τέχνη του.

6) Οι Πατατοφάγοι. Επιστρέφει στην πατρίδα του όπου και κάνει θεολογικές σπουδές. Στις Βρυξέλλες διαμένει στο κατάλυμα των δόκιμων μοναχών. Διορίζεται στο Μπορινάζ, μια πόλη ανθρακωρύχων ως ιεροκήρυκας με σκοπό να διδάξει το Ευαγγέλιο στους σε έναν εργατικό πληθυσμό αφανισμένο από την πείνα, τη σκληρή δουλειά και τη εκμετάλλευση. Μα το τελευταίο πράγμα που μοιάζουν να χρειάζονται οι εξαθλιωμένοι ανθρακωρύχοι οι οποίοι αποτελούν το ποίμνιό του είναι το Ευαγγέλιο. Ο Βίνσεντ ψάχνει να βρει την ψυχή του φωτίζοντας τις ψυχές των άλλων. Τους αφοσιώνεται, κατεβαίνει στις στοές μαζί τους και εξαθλιώνεται ο ίδιος από την παραφορά της προσφοράς του. Ένας απόστολος του Χριστού. Οι «Πατατοφάγοι», ένα από τα πρώιμα έργα του, αποκαλύπτουν τη φτώχεια των αγροτών οι οποίοι τρώγοντας πατάτες δεν έτρεφαν σωστά ούτε την ψυχή, ούτε το σώμα τους. Η εξαθλίωση που αναδύεται από το έργο, έρχεται σε αντίθεση με τα ειδυλλιακά βουκολικά τοπία της αγροτικής ζωής που χαρακτήριζαν τους κλασικούς, ολλανδούς ζωγράφους. «Ηθελα να δείξω πως οι άνθρωποι αυτοί, οι οποίοι στο μισόφωτο μιας λάμπας τρώνε πατάτες, τις έχουν βγάλει από τη γη με τα ίδια τους τα χέρια», σημειώνει.

(Χρόνια αργότερα, ο συγγραφέας Εμίλ Ζολά επισκέπτεται το Μπορινάζ συγκεντρώνοντας υλικό για το μυθιστόρημα Ζερμινάλ. Κουβεντιάζοντας με τους ανθρακωρύχους, αποκαλύπτεται πως διατηρούν ζωντανή την ανάμνηση του φλογερού, κακοντυμένου, κοκκινομάλλη ιεροκήρυκα που έζησε λίγο καιρό μαζί τους, χωρίς να έχουν την παραμικρή ιδέα πως ήταν καλλιτέχνης). Η Ευαγγελική Επιτροπή δεν ανανεώνει τον διορισμό του αποδίδοντάς του υπερβολική αυταπάρηση, αταίριαστη για ιερέα. Επιστρέφει στους γονείς του. Κατά τη διάρκεια μιας επίσκεψης στον θείο του γνωρίζει την χήρα εξαδέλφη του, την Κάτε. Την ερωτεύεται τρελά, ρίχνεται με τα μούτρα στη δουλειά για είναι άξιός της, την πολιορκεί στενά και όταν αυτή τον αποκρούει, καταρρέει. Ο θείος του απαιτεί να μην τους ξαναενοχλήσει. Μπροστά σε όλη την

οικογένεια καίει το χέρι του πάνω από ένα κεριά ικετεύοντας να τον αφήσουν να της μιλήσει.

7) **Τεο Βαν Γκογκ.** Ο αγαπημένος αδελφός. Ο Τεό, έμπορος έργων τέχνης στο Παρίσι, νέος σεμνός και καθωσπρέπει, στάθηκε πολύ καλός με τον αδελφό του., αυτό όμως δεν τον εμπόδισε να τον περνά για παράφρονα, ονειροπόλο γεμάτο παραισθήσεις. Από την αλληλογραφία τους μαθαίνουμε πολλά για τις αντιλήψεις του για τη ζωή και την τέχνη.

8) **Ο μπαρμπα-Ταγκύ.** Στο Παρίσι, ο Βενσάν έρχεται σε επαφή με τις κυρίαρχες καλλιτεχνικές τάσεις, ιδίως τον ιμπρεσιονισμό. Γνωριμία με άλλους ομότεχνους. Το κατάστημα του μπαρμπα-Ταγκύ, ενός κομμουνάρου που σώθηκε από τις διώξεις και τις εξορίες μετά την πτώση της Κομμούνας του Παρισιού, προμήθευε χρώματα και υλικά ζωγραφικής σε όλους τους απένταρους καλλιτέχνες. Το όραμα μιας κοινότητας αρτιζάνων (art = τέχνη) οι οποίοι θα ζουν, κοινή ζωή αφιερωμένοι στη δημιουργία, ο ΒανΓκογκ το συνέλαβε πιθανότατα υπό την επιρροή του. Τελευταίος αγοραστής του έργου είναι ο εφοπλιστής Γιάννης Λάτσης.

9) **Το δωμάτιο του καλλιτέχνη στην Αρλ.** Στην Αρλ της Προβηγκίας, όπου κατέφυγε μετά το Παρίσι, εργάζεται πυρετικά. Η ολοκλήρωση του ταλέντου του συμβαδίζει με ολοκληρωτική οικονομική αποτυχία.

10) **Ηλιοτρόπια.** Το αριστούργημα. Η τεχνική ιμπάστο, την οποία υιοθετεί, συνίσταται στο να παίρνει τα χρώματα κατευθείαν από το σωληνάριο με αποτέλεσμα οι να αποκτούν ανάγλυφη υφή. Τα χρώματα πάλλονται, φλέγονται, εκρήγνυνται.

11) **Πορτρέτο του Ζοζέφ Ρουλέν.** Ο ταπεινός ταχυδρομικός υπάλληλος, ο οποίος του έφερνε τις επιστολές και τις επιταγές του αδελφού του, έγινε ένας καλός του φίλος. Εδώ παρουσιάζεται με τη στολή του, μεγαλοπρεπής σαν πατριάρχη ή ναύαρχος. Ο υπόλοιπος πληθυσμός της πόλης αποδεικνύεται αφιλόξενος έως εχθρικός για τον μοναχικό, ιδιόρρυθμο Ολλανδό.

12) **Το κόκκινο αμπέλι.** Αυτό είναι το μοναδικό έργο που κατάφερε να πουλήσει στη ζωή του. Εισέπραξε 400 φράγκα.

13) **Έναστρη Νύχτα.** Η κορύφωση μιας μεγαλοφυΐας. Μεσ στο βαθύ μπλε τα άστρα, στρόβιλοι από φως, συνθέτουν μια στιλιζαρισμένη εικόνα του Γαλαξία.

14) **Πορτρέτο του καλλιτέχνη με κομμένο αυτί.** Έπειτα από έναν θυελλώδη καυγά με τον Πολ Γκογκέν ο καλλιτέχνης σε μια κρίση αυτοτραυματισμού κόβει το αυτί του. Οι απαρχές της βαθιάς κατάθλιψης η οποία τον βασάνισαν ως το τέλος, διακρίνονται στο παγωμένο βλέμμα του. Η γειτονιά αρχίζει να

μαζεύει υπογραφές για να απομακρύνει τον τρελό, κοκκινομάλλη. Τελικά κλείνεται με τη θέλησή του στο θεραπευτήριο (βλέπε ψυχιατρείο).

15) **Το θεραπευτήριο στην Αρλ.** Σύμφωνα με τους βιογράφους του, ο καλλιτέχνης έπινε. Αψέντι, ένα αλκοολούχο το οποίο κατασκευάζεται από ένα φαρμακευτικό φυτό το οποίο περιέχει και ψυχοτρόπες ουσίες. Συχνά μελετώντας βιογραφίες μουσικών, συγγραφέων ζωγράφων πληροφορούμαστε πως έπιναν αλκοόλ, ή ήταν εθισμένοι σε διάφορες ουσίες, ή εκδήλωναν κάποια ψυχολογική διαταραχή. Αυτό μπορεί να κάνει κάποιον να αναρωτηθεί εάν τελικά υπάρχει κάποια σχέση μεταξύ ψυχολογικής διαταραχής και δημιουργικότητας. Επειδή πρόκειται για ένα μεγάλο και πολύπλευρο θέμα, ας αρκεστούμε σε μια ρήση του Στέφεν Κινγκ την οποία διατύπωσε αναφερόμενος στους δικούς του εθισμούς: *«Ας το ξεκαθαρίσουμε: Ο Χεμινγκουέι, ο Ντίλαν Τόμας, ο Τζίμι Χέντριξ και άλλοι, έπιναν, αλλά δεν έπιναν επειδή ήταν μεγάλοι καλλιτέχνες. Έπιναν απλώς επειδή ήταν μπεκρήδες».*

Καμιά μαρτυρία δεν υπάρχει πως ο ΒανΓκογκ ζωγράφιζε μεθυσμένος. Η δημιουργία απαιτεί, διαύγεια, συγκρότηση, μέθοδο και σκληρή δουλειά. Αλλιώς δεν υπάρχει. Και όλα αυτά τα είχε ο καλλιτέχνης μας, ασχέτως με το τι μπορεί να πει κανείς για την πνευματική του ισορροπία.

16) **Σταροχώραφο με κοράκια.** Το τελευταίο έργο του. Αυτός ο πίνακας προοιωνίζεται το θάνατό του. Ή μήπως όχι; Ίσως να μην το λέγαμε εάν δεν ξέραμε πως ήταν ο τελευταίος του πίνακας. Μια εκτυφλωτική γη, ξανθοκόκκινη σαν τα γένια του ζωγράφου, ένας απειλητικός, γαλαζόμαυρος ουρανός με κοράκια να φτεροκοπούν. Το σίγουρο είναι πως μια Κυριακή του Ιουνίου του 1890, ο ζωγράφος έβαλε μόνος του τέρμα στη ζωή του.

17) **Ένας πίνακας στο Ερμιτάζ.**